Загелгали гуси під вікном. Якось масно й ледачкувато, аж мені привиділись їхні слизькі, розімлілі за ніч горлянки, що лигають холоднуватий досвіток, а натомість жбухають теплими цівками, й доокруж дзьобків кубляться хмарки теплого туманцю.

О, вже загелгали пісніше, то, либонь, щось би і з’їли, підуть до миски з моченим грисом. Знають, що кури встали раніше і видзьобали, але все одно йдуть.

Ну от, запівкала металева мисчина. Півінь-півінь — зацюкали по ній плескатими дзьобками. Клань — це вже старий качур напосівся. Таж старий, то мусив би знати, що нічого не вимолотиш із порожньої миски, а він все одно: клань! Ну що, порожня? А я що тобі казав! Напевне й малі гусенята зараз те саме зроблять. Щось не йдуть. Либонь, старий гусачисько перевернув мисчину горідна...

Поляпали своїми жаб’ячими лапами через подвір’я до хвіртки. Там присядуть, пересунуться попід нею на череві, — аж масний ярок у тому місці вичовгали, — на став ідуть. Ще посявкали трохи, стоячи в черзі при виході... Тихо...

Можна й вставати. Тільки дуже загрітку хочеться. Добре гусям, що вони сплять вбрані, а тут як нагадаєш, що й штани холодні, і сорочка наче з криги шита — то аж зашпори в душу заходять. Котяра вже дременув од мене, і давненько, бо й місце в ногах прохололо: звечора і тлумиться, і мурчить, і лащиться, щоб я його прийняв на нічліг, ну, я, змилосердившись, і беру, а вдосвіта лап — він уже й щез. Може, я спросоння ногами фацакаю, й тому він тікає? Але чого ж тоді звечора знову проситись? Нині не візьму його в прийми... Хіба що впросить...

Мама, напевне, корову на яру підпасають перед тим, як у череду пустити, а мені таки слід вставати та бідончик із молоком на молочарню віднести.

Вскакую я в штаненята, як у холодну ставкову воду.

Але ж і храпій я — таж сам сьогодні на господарстві зостався, і корову мені треба гнати на толоку. Таж мама поїхали з дядькомі Олексою в М’ястювку на ярмарок. Таж на ту неділю — у них весілля: дядько Олекса перейде до нас жити. То хай переходить — у нашій хаті місця вистачить. І подушка в нас одна зайва є, я можу йому й ліжком поступитися своїм, а сам спатиму на межигрубах, навіть кота можу з собою забрати.

Цього року вже трохи забули, а раніше — то тільки про це й балачок було, як від дядька Олекси жінка втекла на літаку. Прилетів був до нас "кукурудзяник" буряк кропити, два льотчики ходили по селу в шкіряних куртках із рипами. Обидва були скализубами; один — хирлявий, сухенький, легкий для землі й, напевне, для літака легкий, а другий — огрядний, товстолиций, коли сміявся — червоні ситі ясна видно. В обох до зап’ясть було примуцовано планшети, з яких крізь жовту слюду вилиняло визирали карбованці й троячки. Курили довгі цигарки й викидали такі здоровецькі недопалки, що дід Федір іноді підбирав їх і клав собі за вуха.

Тітка Ганка — дружина дядька Олекси — варила їм їсти й носила обід до літака. Я просив, щоб дозволила мені нести. Я б не розхлюпав, і посуд не розбив би, — так ні, сама. А одного разу вони її в літак узяли покатати. Низько над селом літали, що мало димаря на клубі не збили, потім — над фермами, а тітка Ганка косинкою з літака вимахувала. Навіть над трактором дядька Олекси пролетіли і добривом з літака війнули на нього.

Через кілька днів скінчили роботу, вона їм обід понесла й пляшки в кошику. Тоді знову літак знявся над селом: усі дивились, як Ганка махала косинкою, думали, що то вони її катають на прощання. Літак теж довго крилами перебакерував. Дядько Олекса з трактора кашкетом махав: мовляв — бачу, бачу, Ганко, тебе... А тоді літак розвернувся й полетів у бік райцентру: всі думали, що то тітці Ганці хочуть район з

висоти показати. Але вони не повернулися. Хтось сказав, що, може, літак розбився, але голова заспокоїв, що тоді б подзвонили. Дядько Олекса побіг додому, а на дверях було видряпано: "Олексо, не обиджайся на мене. Так тобі буде краще".

Голова ще раз дзвонив у область, і йому сказали, що літак прибув щасливо. А дядька Олексу почали називати "Дивлюсь я на небо...". Та тепер уже трохи забули. Особливо після того, коли хтось із нашого села бачив, що вона у Вінниці на вокзалі морозивом торгує...

Та треба вже йти корову до череди гнати, бо ще не вспію.

За хлівом цілу гору попелу насипали з нашої літньої плити, поки варива наготували на весілля. Попіл гарячий, і кури його обминають сьомою стежкою. В сокири аж обух репнув, стільки дров перерубав дядько Олекса. Я вчора бігав до Хомки, щоб прийшов із гармошкою до нас на вссілля грати, то казав, що прийде, хоча молотком вказівного пальця на лівій руці так розтовк, аж вдвоє погрубшав: польки, може, й не заграє, а вальс і танго якось вийде. То прийде з гармошкою. Гостей я також просив, бо ж весілля буде без дружбів і світилок. Одні шкодували, що я не питущий, то й пригощати мене нічим, бо цукерків не купили, інші запитували, чи буде дядько Олекса давати мені викупне за маму? А бабця Дуня дали мені лавошного пряника, зітхали, дивились на небо й, постогнуючи, казали: "Сего року, може, вже не прилетять буряк кропити..." В дядьковій Михайловій хаті питали, чи буде почесна...

Вже чекаємо їх. Я трохи переживаю, щоб усі прийшли, бо мама з дядьком Олексою можуть подумати, що я зле просив.

Але першим прийшов до нас на весілля наш старий в’яз, що росте на подвір’ї. Я аж тепер побачив це. Прямо під ним накрито столи, а збоку видається так, наче він сам наблизився до них і стоїть, очікуючи, поки підійдуть інші гості. Навіть не такий гирюватий сьогодні, наче всю ніч розчісувався. Лише з одного боку, де торік вітер зламав гіллячку, все

одно є зализень, достоту, як у мене в кібчику, який мама називають "корова лизнула". Ну, то постій, зараз уже гості почнуть сходитись...

Дядько Олекса з мамою в світлиці одягаються у святешне. Корову ми до череди не гнали — я вже сіна їй вкинув, вибрав зеленішого, щоб і вона знала, що маємо весілля, але вона й так знатиме, коли почне гармошка вирипувати.

О, вже й горобці прилетіли до столу, — хіба я вас просив? Присіли на краю, один хліба клюнув, поозирались навкіл і фуркнули всі разом на хату. Може, хотіли чарку випити, але ж поналиваних ще немає...

Мама з дядьком Олексою чогось сміються в світлиці, тільки неголосно, але густо, наче їх там не двоє, а кількоро. Якби я не знав, що там є мама, то б і не впізнав того сміху.

Он наша кішка гзиться зі своїм єдиним кошеням: торік п ятеро привела, але ми лише одне зоставили для сусідів, а решту мама втопила. То кицька тепер одненьке привела и водиться з ним. Вона сидить у лободі й хвостом ледачкувато крутить, а воно цибає біля того хвоста, як оглашенне.

Хвіртка вискнула, О, дядько Шулим із триніжками — наш сільський фотограф. На весілля, хрестини й похорони — його й не просять, сам приходить. І до нас теж самодумки прийшов. Він уже всіх призвичаїв, що спершу має сісти за стіл, випити чарчину, а вже тоді фотографує. Коли всіх сфотографує і гамузом, і парами, й поодинці, то згортає своє причандалля й гуляє разом з весільниками до самого кінця.

Прийшов, привітався і сів на край ослона біля стола, розкладає триногу. Нігті й пальці його рук аж мусянжові, а нігті — ну достеменно схожі на мідні копійки.

Він тепер почав навіть розфарбовувати знімки: жінкам і дівчатам підчервонює губи й щоки, чоловікам розцяцьковує вишиванки, домальовує краватки, навіть коли сорочка розстебнута нароспір. І за все це вже бере дорожче.

Він дуже мало говорить, а як говорить, то слова скорочує.

— Сьоня фтбол, то всі весільники в бригадіра тільвізор диляця, Зара придуть...— каже дядько Шулим наче й не мені, а собі самому.

Піду-но до хлівця та підкину зерна гусям, щоб і вони весілля відчули. В хліві потемки, й гуси всі задрімали, лише качур озвався до мене знічев’я. Я між ними навкидь сипонув зерна — все одно не встають. Тільки качур лежма клюнув перед носом у себе три пшеничини й знову очі заплющив.

О, вже біля Шулима сидить Хомка з гармошкою, обв’язаною поздовж очкуром, та дядько Олекса в новому костюмі й черевиках, що з мамою на базарі купили, — казав, що риплять дуже. А в хвіртці раптом гамір зчинився — гості йдуть...

— Тбол кінчився, — втішився дядько Шулим, і його слова потонули в гомоні прийшлих.

Хомка кинувся до гармошки, але зав’язка очкура замоцувалася в вузол, то ніяк не міг розв’язати:

— Ножа! Ножа! — загалакав до мене, наче треба було дорізати курку, що трафила під машину. Поки я отямився від його поклику, дядько Олекса вхопив великими руками мотузок, натужився, і той обірвався.

Хомка кинув бравурний марш прямо під ноги весільникам. Жінки йшли підтюпцем, а чоловіки розправили плечі й ступали в ноту. Мама

стояла на порозі й сміялась, опершись на одвірок. Але мені здалось, що вона обіперлась, бо їй дуже незвично в черевиках на високих обцасах. Навіть дядько Олекса казав, що їх треба втяти, бо так мама трохи вища від нього. Але не втяли.

Шулим накрився чорною шматою й припав до фотоапарата. Від того всі перестали сміятися й гомоніти, забули про маму й дядька Олексу — дивились на Шулима, наче він тут за найголовнішого.

На подвір’ї гостро запахло нафталіном — у нас на весіллях завжди пахне нафталіном від одягу, аж поки не почнуть курити й горілку розливати.

Всі стали по той бік Шулима, дядько Олекса біля мами і — лише ми з кленом по цей бік.

Дядько Антон, що вихолощує жеребчиків, сліпий на ліве око, а тому зумисне норовить стати правим боком до фотографа.

Тітка Настя цупко стулила губи й чекає, поки Шулим клацне, бо вже знає, що її вставлені металеві зуби на фотографії виходять зовсім чорні. Зціпила губи й чекає...

— Сашко, а ти чого ж цураєшся нас? Ходи-но до гурту, — це дядько Олекса про мене згадав.

Йду навмисне наспіхом, щоб не подумали, що я вже такий ласий до того фотографування.

Дядько Олекса хотів мене на руки взяти, але нащо, я ж великий вже, і став між мамою й ним. Хомка розтягнув гармошку й присів перед нами навпочіпки: він на всіх весільних фотографіях так сидить, а розтягнена гармошка майже всім ноги до колін закриває.

Дядько Олекса й мама поклали мені свої руки на плечі. Мені аж стало жарко — такі гарячі руки. Дядько Шулим підійшов і своїми мідяними пальцями почав нахиляти голови мами й дядька Олекси ближче одну до одної, а мене не чіпав: сказав, що добре стою.

Шулим не дуже й хотів, щоб вже за столи сідали, але дядько Олекса вблагав, щоб спершу по чарці випили, а потім будуть фотографуватись, хто як хоче. І Хомка знову встелив під ноги марш, іноді збиваючись і зіжмакуючи обличчя від болю, бо палець ще не переболів.

Затінькали миски й виделки, заметушилась мама, застрибали руки дядька Олекси, розставляючи келишки, заскрипіли лавки під гостями. А Шулим навів апарат на стіл і теж усівся разом з весільниками.

Он тітка Афія все норовить сісти зліва від свого чоловіка дядька Антона, бо ж у нього лівого ока немає, а він їй на весіллі випити часто забороняє. Вона навіть на мигах показує мамі, щоб посадила її зліва.

Вже всівся наш сільський неоженьба — перукар Яків. Сам він грубуватий, осадистий, повертається поволі й усім тілом одразу, але має дуже меткі руки. Коли він бере в них бритву — її майже не видно, лише спалахують в руці сліпучі, моторошні зайчики. Чоловіки ходять до нього голитись, аж коли дуже заростуть і парторг їм зауважує. Але й тоді трохи випивають для сміливості. А коли він голить горло, то все одно дехто не витримує: або починає реготати, або зривається з місця з мильною піною на горлянці. Яків, нітрохи не дивуючись, киває тому, хто чекає перший у черзі, й починає гострити бритву до широкого замацьканого паска.

Яків у селі нікого здаля не впізнає, аж поки лиця зблизька не побачить. Кажуть, він краще знає кожну рисочку обличчя чоловіків, ніж навіть рідна жінка.

А тепер он за столом сидить і виделку тримає достоту, як бритву, — тільки металеві ріжки з кулака стирчать. Біля нього бабцю Дуню посадили, й вони поруч із груботілим Яковом стали зовсім маленькі, й лише їхня голова похилитується над столом, як маківка.

А Яків позиркує на обличчя чоловіків просто, як на свою роботу. Він завжди повторює, що краще двох гладких поголити, ніж одного Хомку. Але це вже він узяв од дядька Тодора, який певен, що швидше можна виорати Казахстан, ніж горбатий город Євдокії, затицяний старими безплідними яблунями.

Та вже налито чарки, й весілля, вважай, розпочалося. От нехай лише мама під в’язом сяде за стіл біля дядька Олекси.

— Сашко, йди-но, сину, сядеш біля мене, — сказав дядько Олекса якимось зовсім іншим голосом, ніж запрошував гостей, а мама спершу осміхнулась, тоді пильно подивилась на мене, потім на дядька Олексу. Якось поспішно додала:

— Сідай, сідай, сину, я зараз теж там сяду...

Нащо те було казати? Я й так іду.

Поналивали чарки. Дядько Антон і мені налив, напевне, не добачив, бо ж із одним оком. А нащо мені той гірчак? Підняли питво. Гості штовхали одне одного ліктями, щоб хтось сказав щось перед питтям. Але всі мовчали, опускали очі й чекали.

— Давайте вип’ємо за Сашка! — хутко сказав дядько Олекса й поклав мені руку на плече.

— За Сашка, за Сашка! — зірвав тишу Хомка, рвучко вихилив чарку і розтягнув гармошку.

— Ти пригуби трошки, Сашко, — шепнув мені дядько Олекса й осміхнувся. Хомка обірвав мелодію, ще раз смикнув міхами й згорнув гармошку. Почав закусувати.

А тут над нашими головами журавлі закурликали. Їх почули гості, перестали їсти всі, опріч Хомки. Звели очі в небо. У дядька Якова гасав по горлу барлок — видно, дядько ще ковтав їжу. В бабці Дуні зсунулася на потилицю хустка, і я вперше побачив, що в них таке велике чоло й такі сивезні коси.

А журавлі повисли посеред неба над нашим подвір’ям. Вони не перетахльовувались у високості, а наче були прикуті до неба, яке кудись намагалось летіти. Навіть повіяло млявеньким вітром, — нібито вони крилами його намахали сюди.

Бабця Дуня сказали, що серед них один має під шиєю чорну латку. Їм повірили одразу, бо вони зблизька дуже погано бачать, а чим далі від очей — тим краще. Людей вони впізнають за кілька кілометрів. Яків навіть із того приводу жартує, що якби йому одне бабине око, а їм — одне його, то якраз би добре було.

Навіть Хомка перестав жувати, теж дивиться вгору, аж видно його роздуті печери ніздрів.

Та перших журавлів почав мені заступати ясен, я бачив лише чотирьох останніх. То потиху встав із-за стола, а дядько Олекса аж звівся на ноги й невідхильно дивився на небо; мама чомусь нахилила голову й дивилась на свої руки. Поволі почали відривати очі від неба й інші. Першим це зробив дядько Яків, бо він все одно так і не побачив журавлів.

А Хомка зопалу сіпонув гармошку в обидва боки, якусь мить пальці завагалися на білих і чорних гудзиках клавішів, і це все скінчилося вальсом "На сопках Маньчжурії", який дуже люблять на весіллях.

Зачувши вальс, дядько Яків знову почав їсти, а бабця Дуня — зітхати й постогнувати, а тітка Афія встигла перехилити два келишки, поки дядько Антон дивився в небо.

З подвір’я вже погано видно журавлів — вийду я на вулицю та стану на кам’яну брилу під тином.

На столі знову захлеботіло питво по чарках, Хомка стишив гармошку, лунко рипнули дядькові Олексині черевики, напевне, він уже сів.

Журавлі десь ген за селом, а може, й над Савчиною, вони цупко вгрузли в небо й прогортали його тяжко, неспіхом, наче воду проти течії. І то зовсім мовчки, жоден звук не падав од них на землю. Може, вони несуть щось у дзьобках? Чого ж ви мовчите? Таж у вас під крилами — весілля. Не чують, бо, видно, багато весіль під ними сьогодні. А наше ще й без дружбів, без велянів, без музикантів-духовиків...

А їх уже пожадливіше й голодніше ковтає вечорове небо з сизою піною хмар. Уже ледь маячать, і від довгого стеження за ними в мене засльозюються очі, гостра різь стулює повіки.

На подвір’ї вже добре підпилий Хомка аж вивертає гармошку навиворіт, щоб витрусити з неї мелодії до дрібки. Він голову поклав на міхи, а чорний чупер розсипався в складки гармошки. Нога виляпує по землі — в тому місці вже ямка, й курява тлумиться, а Хомчин черевик сірий став.

Тітка Афія плачуть, поклавши голову на плече дядька Антона. Плачуть, може, й не тому, що Хомка грає "Виходили хлопці з нашого села", а просто в них завжди сльози напохваті. Кажуть навіть, що все, що нони вип’ють, — одразу на сльози обертається. Щоправда, дядько Антон завжди боїться, коли вони плачуть: він у них уже четвертий чоловік, бо всі три попередні повмирали.

Поживуть трохи з нею — і вмирають. То дядько Антон наляканий цим.

Дядько Шулим, несучи чарку до рота, бігцем проказав:

— Уже день пропав, темно знімати, пийте...

Таки звечоріло. Бо голови наших гостей поопускались нижче, й тепер їхні пісні текли не в небо, а наче входили в землю, хоча вона й витоптана у нас на подвір’ї. Бо Хомка вже захмелів і забув про розтовчений палець: грає шпарко навіть там, де потрібно поволі. Шулим згорнув триногу, щоб не перевернув хтось.

Бабця Дуня вже в котрий раз просто поперек будь-якої пісні раптом починали співати тремтячим і задавненим голосом про коня незнаного кольору, але з білою гривою і про дівчину незнаної краси, але з білим личеньком. Та й кохання те було незнане, бо відходило разом із сонцем. Тоді всі переставали співати, ще нижче опускали голови й слухали бабцю. І потім ще довго мовчали, аж поки Хомка не сіпоне гармошку.

На дротах високовольтової лінії, що висить над нашим городом, уже сиділо дві зорі. Сиділи мовчки, нерухомо.

За столом знову запала тиша. Начеб кожен похапцем добирав у пам’яті пісню, якої ще нині не співали. Яків випив чарку, втерся своєю величезною рукою, вище звів голову й товстим, гортанним голосом, який він насилу спрямовував у потрібний тон, заспівав:

Ди-и-лю-у-сь я-а на не-бо-о

Таі дум-ку га-а-да-ую...

Він зводив свої короткозорі очі до неба, й слова наче аж терлися в його горлі. Великі стиснуті кулаки двома валунами лежали на столі й

спроквола ворушились, аж рипіла під ними стільниця. Бабця Дуня дрібними гострими ліктями штовхали його, щоб замовк. Але він не звертав на те уваги, вимучував свій голос ще більше.

Тітка Афія гримнула по столі кулаком, аж загримохтіла порцеляна, вайкнули порожні чарки. Але Яків напосядисто й одчайдушно виводив пісню далі:

Чо-ому ни-и лі-і-та-у-у...

Встав із-за столу Шулим і почепив собі через плече валізу з причандаллям. Устав дядько Олекса, але так рвучко, що й черевики не встигли зарипіти. Рипи озвалися аж тоді, коли він був у саду, за хатою. Й мама, скинувши черевики посеред подвір’я, босоніж пішла за ним.

А над подвір’ям каламутно бовталась пісня Якова. Він фальшивив, іноді зривався на вереск, а потім — на хрипоту. Його штовхали, тусали кулаками, бабця Дуня навіть намагались затулити долонею рота, та долоня була малою, він гризнув її зубами, аж бабця одскочили. За столом сидів лише Яків. Гості нечутно щезали в темряві, навіть не човгали підошвами, наче йшли навшпиньках.

Дві зорі піднялися вище на небо й наче зійшлись ближче.

Бабця Дуня взяли мене за руку й сказали, щоб я йшов ночувати до неї. Вони цупко тягнули мене за собою. Майже бігли вулицею, і я заледве встигав за ними.

— І чого він розійшовся нині, та пізно нагадався, вже ж вона Олексина, — зітхнули й застогнали, наче сказали це й не мені, й не собі, а комусь третьому, що теж був присутній тут.

Бабця постелили й лягли біля мене. Вони ще довго зітхали й постогнували в темряві.

Десь на другому краю села озвалась гармошка. Хомка награвав пісню про коня з білою гривою, і бабця встали, зачинили вікно, засмикнули фіранки, але пісня все одно проникала в хату.

У мені ворушились уривки пісень, чутих сьогодні на нашому весіллі. Вони зринали одна за одною, заступали собою бабчине зітхання. Я силував себе швидше заснути, щоб десь не прибилась до мене пісня Якова. Та таки заснув.

...Удосвіта мене розбудили удари годинника. Я прожогом розплющив очі. Наді міною мамине обличчя й теплі, якісь наче святешні, зіниці. А над нами — наша світлиця з такими білими стінами, що аж сміються.

— Поспи ще, то тебе дядько Олекса вчора приніс додому сонного. Він мені сапу на подвір’ї клепає. Спи...

Гойдаються сонячні зайчики на стінах світлиці. А декотрі начеб намагаються витанцьовувати під ударом молотка по сапі. Ті удари забігають у світлицю крізь відчинені двері. Я загадую собі: скільки буде ударів — стільки я ще житиму.

Вже довго рахую, аж поки мене закутує щось тепле й ніжне, як дихання мами, яке нагортають на мене крилами журавлі.